

Kronika Čechů

Kosmas

Kosmas

Kosmas

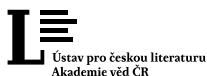
Kronika Čechů

PRAHA — BRNO 2025

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR.

Při práci na publikaci byly využity bibliografické zdroje výzkumné infrastruktury
Česká literární bibliografie (kód ORJ: 90243).

Překlad Ondřej Koupil

Komentáře Ondřej Koupil a David Kalhous

Vědecká redakce Jan Linka

Redakce překladu Pavel Mareš

Translation © Ondřej Koupil, 2025

Editors © Ondřej Koupil, David Kalhous, 2025

Commentary © Ondřej Koupil, David Kalhous, 2025

Cover art reprography © Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2025

Interior picture reprography © Knihovna Národního muzea (Budyšínský rukopis

Kosmovy Kroniky Čechů, sign. VIII F 69, fol. 50v), 2025

© Nadační fond Česká knižnice, 2025

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2025

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2025 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2936-0 (PDF)

ZAČÍNÁ PROLOG, ADRESOVANÝ PROBOŠTU SEVEROVI.

Panu Severovi,
mělnického kostela proboštovi,
jak literárním věděním,
tak duchovním chápáním
boháčovi,
přeje
Kosmas, děkan (jen podle jména!) pražské katedrály, po trati
tohoto života

ať ho v nebeském království nemine odplata.
S jak oddanou myslí a s jakou láskou se vám, otče, klaním,
to vyslovit věc přetěžká —
v tom Boha volám za svědka:
vždyť láska, kterou rozum člověka
chápe, ta přece není veliká!
Opravdová láska totiž nemůže mít jen pro sebe nic takového,
nic tajného
a ani skrytého,
co by nenabídla tomu, kterého miluje průzračným citem.

Kdybych ji neměl, v žádném případě bych se neodvážil věnovat
tyhle svoje stařecké hlouposti muži, který má takovou autoritu.
Hledal jsem totiž a hledal, co bych vám věnoval příjemného, co pro

odpočinek — ale nenašel jsem nic tak směšného jako svoje dílko. My se totiž nadšeně smějeme, když vidíme, jak někdo zakopl nohou o kámen — a kolik uvidíte v této mé práci zakopnutí, kolik zkratek gramatického umění! Když se každé takové věci chcete vysmát jednotlivě, budete tuto lidskou vlastnost moci využít přes míru. Buďte zdrav. Ať už se ty stařecké vtípky vám samému líbí, anebo nelíbí, prosím, aby je nevidělo třetí oko.

DÁLE PŘEDMLUVA DÍLA, KTERÉ NÁSLEDUJE, ADRESOVANÁ GERVASIOVI.

„Arcistarci“ Gervasiovi, který je naplno ponořený do všeho studia
svobodných umění
a pomazaný moudrostí všestranného vědění,
posílá Kosmas — to znamená ten, o kterém nestojí za to mluvit,
ale který chce těm, kdo slouží Bohu a svatému Václavovi, sloužit —
dar modliteb, které mu dluží,
i o vzájemné lásce ujištění.

Až dostaneš tento list, pochop, že jsem ti poslal kroniku Čechů:
rozhodl jsem se, že i když není uhlazená žádným půvabem gramatic-
kého umění, ale sestavená prostě a sotva latinsky, musí ji posoudit
tvoje jedinečná chytrost. Buď ji tvůj moudrý úsudek úplně odmítne,
aby ji nikdo nečetl, anebo — v případě, že by bylo usouzeno, aby se
četla — aby byla napřed do posledního detailu vypilována pilníkem
tvého přezkoumání, nebo spíš — to žádám víc — abys ji od základu
přepracoval víc latinsky. Myslel jsem si totiž, že odměnou za mé
dílo je jenom to, abyste buď ty, kterému Bůh svěřil moudrost, nebo
jiní, kteří mají větší znalost, měli toto moje dílo jako materiál — tak
jako měl Vergilius zkázu Tróje a Statius Aiakova potomka —, aby
tak ukázali budoucím lidem svoji znalost a navěky dodali velikost
svému památnému jménu.

Tohle vyprávění jsem tedy začal od prvních obyvatel země Čechů a to málo, co jsem poznal z neuvěřitelných zpráv starců, líčím laskavostí všech dobrých lidí podle svých schopností a vědomostí ne proto, že bych vyhledával lidskou chválu, ale aby to, o čem se informuje, nepřišlo úplně v zapomnění. Pořád víc se totiž chci líbit lidem dobrým a zkušeným, ale nevzdělaným a lidem problematickým se nebojím nelíbit. Já vím: bude tady dost těch, kdo budou závidět, a ti budou umírat smíchy a pošklebováním, až uvidí formu tohoto díla. Ti jsou jenom tak učení, aby podceňovali ostatní — a sami o sobě nejsou tak moudří, aby vydali něco dobrého. O takových lidech prorok zpívá: „Jsou moudří, aby dělali zlo, ale dobro dělat neumějí.“ — Očima jako rys sledují a do svého srdce si jako do kovu paměti vyrývají jenom to, co bylo řečeno nevhodně nebo kde moje mysl podřimovala a zakolísala. Co je na tom divného? Někdy podřimuje i ten dobrý Homér. Já se nenechám ani zastrašit jejich závistivým utrhováním, ani laskat jejich ironickým pochlebováním: kdo chtějí, ať čtou, kdo nechtějí, ať zahodí. Ale ty, nejmilejší bratře, jestli máš mě — svého přítele — v lásce, jestli se tě dotýkají moje prosby, opásej si bedra myslí a vezmi si do ruky škrabátko, kamínek a pero: co je navíc, vyškrábej, co chybí, to navíc přidej; co bylo řečeno nevhodně, vyměň za něco vhodného,

aby tak ze dna ignorance

tvým vtipem stoupla pro mě šance.

Vždyť výtkou od přítele nezčervenám —

i od přátel být opravován žádám!

Tato první kniha obsahuje skutky Čechů, vyličené, jak mi je bylo dovoleno poznat, až do časů Břetislava Prvního, syna vévody Oldřicha. Roky od Pánova vtělení jsem začal řadit postupně až od časů Bořivoje, prvního katolického vévody, protože jsem si na začátku této knihy ani nechtěl vymýšlet, ani jsem nebyl schopen najít kroniku, abych z ní poznal, kdy nebo za kterých časů se stalo to, co si teď budeš předčítat na následujících stranách. Buď zdrav — a podle tvého rozkazu se buď odhodlám rozvinout to ostatní, anebo na tom místě zadržím svůj krok

a těm svým počinům nejapným
hranici pevnou zajistím.

Žij si, buď zdrav, co já vroucně jsem přál si, to neoslyš — splň to!

Tato kronika byla složena, když kraloval
Heinrich Čtvrtý, imperátor, a spravoval
papež Kalixtus Boží církev;
za časů vévody Čechů Vladislava,
současně za představeného pražské diecéze Hermanna,
jak se to nabízí v textu následujícím
všem po vědění toužícím,
ve kterých letech po Kristu se to událo
a za kterých indikcí to nastalo.

ZAČÍNÁ PRVNÍ KNÍŽKA KRONIKY ČECHŮ, KTEROU SLOŽIL DĚKAN PRAŽSKÉ KATEDRÁLY KOSMAS.

1,1 Když byl poté, co se rozlila potopa, po zmatení mužů, kteří se zlým úmyslem stavěli věž, lidský rod, který tehdy tvořilo asi sedmdesát dva mužů, pro ty naprosto nedovolené a pošetilé opovážlivosti božskou odplatou rozdělován na tolik druhů jazyků, kolik bylo hlav těch mužů — jak jsme se poučili z historické zprávy —, byl jeden každý z nich jako tulák a uprchlík: byli rozptýleni dodaleka doširoka a bloudili po různých zemích. Den ode dne se sice tělesně zmenšovali, ale z generace na generaci geometrickou řadou rostli. A tak se lidský rod na Boží pokyn, který všechno uspořádává, rozšířil na světě tolik, že po mnoha staletích nakonec došel i do těchto částí Germánie. Celá tato krajina, položená pod severní točnou k řece Tanais a dál až na západ, se obecně nazývá Germánie, i když jednotlivým místům v ní se říká jejich vlastními jmény. To jsme uvedli proto, abychom mohli lépe uskutečnit záměr, který jsme si předsevzali. Ale než se dostaneme k začátku vypravování, pokusíme se zatím stručně vyložit, kde tato česká země leží a odkud přišla ke svému jménu.

1,2 Při dělení světa obdržela podle geometrů polovinu světa pod svým jménem Asie a polovinu Evropa a Afrika. V Evropě leží Germánie. V jejích severních částech je kraj, který se rozprostírá dost doširoka a je dokola ze všech stran obtočený horami. Ty se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé té země, takže na pohled

jako by celou tu zemi obkružovala a chránila jediná a souvislá hora. Plochu té země zabíraly toho času pusté a opuštěné lesy, ve kterých nebydlel jediný člověk; přesto byly díky rojům včel a notování různých ptáků dost naplněné zvuky. Divoká zvířata nešlo v těch lesích spočítat — jako písek v moři nebo jako množství hvězd na nebi. Nikdo je neplašil a bloudila zemí, kde nebyly cesty; stádům zvěře sotva stačila půda. Počtu kobilek, které v létě skákaly po loukách, se skoro mohla rovnat stáda dobytka. Byly tam velmi průzračné a zdravé vody, které mohli používat lidé, a podobně i lahodné a k jídlu vhodné ryby. Jedna podivuhodná věc (a můžeš na jejím základě uvažovat, jak vysoko je ta krajina umístěna): nevtéká do ní žádná voda z ciziny, ale úplně všechny toky, malé i obrovské, pramenící v různých horách, do sebe přijímá větší voda, které se říká Labe, a tečou až do Severního moře. A protože ta krajina ležela v tom čase nedotčená pluhem a člověk, který by se jí pluhem dotkl, do ní dosud nevešel, o její úrodnosti nebo neplodnosti se mi zdálo lepší mlčet než říkat věc, kterou nikdo nevyzkoušel. Ať to byl kterýkoli člověk, poté, co do těchto pustin vešel (není jisté s kolika dalšími dušemi), hledal místa, která by byla vhodná pro lidská obydlí. Pronikavým zrakem přitom obhlédl hory, údolí, místa drsná i krásná, a první sídla umístil — jak se domnívám — kolem hory Říp, mezi dvěma řekami, totiž Ohří a Vltavou. Založil tam i první stavby a radoval se z toho, že stavěl na zem penáty, které si přinesl na ramenou. Stařec, za kterým ostatní šli jako za svým pánem, tehdy osloví svoje následovníky mimo jiné takto:

„Milí společníci, vy jste se mnou nejednou podstoupili těžké námahy v lesích, kde nebyly cesty. Zadržte svůj krok a obětujte úlitbu, která bude příjemná vašim penátům. Díky jejich podivuhodné moci jste nakonec přecejen došli do této vlasti, která vám kdysi byla osudem předurčena. To je ona! To je ta země, kterou jsem vám, jak si pamatuju, často sliboval, země na nikom nezávislá, plná divokých zvířat a ptáků, prosáklá nektarem medu a mléka, a jak sami vidíte, s ovzduším příjemným k obývání. Vody jsou tu po všech stránkách bohaté a nadmíru plné ryb.

Tady vám nic nebude scházet,
protože vám nikdo nebude pod nohy klacky házet.

Ale když budete mít v rukou tak dokonalou, tak krásnou a tak významnou krajinu, přemýšlejte, jaké jméno by pro tu zemi bylo vhodné.“

A oni, jako by jim to vnukl nějaký božský výrok, hned říkají:

„Protože se ty, otče, jmenuješ *Boemus*, Čech, kde bychom vzali lepší nebo vhodnější jméno, než aby se i ta země jmenovala *Boemia*, Čechy?“

Starce tehdy ta věštba společníků dojala. Začal z radosti líbat zemi — radoval se, že se nazývá jeho jménem. A vstal, obě dlaně zvedl vzhůru ke hvězdám a takhle začal mluvit:

„Buď pozdravena, země slíbená osudem! Tebe jsme hledali tisícem modliteb! Tys byla kdysi v době potopy zbavena člověka — uchovej nás teď bez újmy jako upomínku na lidi a rozmnožuj naše potomstvo z generace na generaci.“

1,3 Kdyby se někdo pokusil dnešním moderním lidem, kteří sledují naprosto opačné věci, v celé šíři vyprávět, jaké měli lidé v té době zvyky, jak důstojné, jakou prostotou a jak podivuhodnou poctivostí se vyznačovali, jak byli navzájem věrní a vůči sobě milosrdní, jaká skromnost, střízlivost a zdrženlivost jim byla taky vlastní, došel by velikého pohrdání. A tak to vynecháváme a chceme říct jenom něco málo — ale podle pravdy — o tom, jaký ten první věk byl. Ten věk byl neobyčejně šťastný: stačily mu nepatrné náklady a nenaparoval se nabubřelou nafoukaností. Dary Cerery a Baccha vůbec neznali, protože ty ani neexistovaly. Jídla, která bývala až pozdě, vyřídili žaludem nebo zvěřinou. Neznečištěné proudy vody poskytovaly zdravé doušky. Společné měli jak zářivé slunce a tekoucí vodu, tak nivy a háje — a dokonce i sňatky. Jako dobytek totiž každou jednotlivou noc zkoušejí slavit nové svatby, a když vychází jitřenka, tak spojení tří Grácií a železná pouta lásky zpřetrhávají. A kde každého zaskočila noc, tam se skácel na pažit a ukrajoval sladké spaní ve stínu listnatého stromu. Používání vlny nebo lnu a oblečení jim bylo neznámé — jako oděv používají v zimě kůží z divokých zvířat nebo

z ovcí. Nikdo taky neuměl říkat o něčem „moje“, ale tak, jak to je v mnišském životě, o všem, co měli, mluvili ústy, srdcem i skutkem jako o „našem“. U ohrad pro dobytek nebyly závary a ani nezavírali dveře před někým potřebným, protože neexistoval ani zloděj, ani lupič, ani žádný potřebný člověk; žádný zločin u nich nebyl závažnější než krádež a loupež. Nevídali zbraně žádného národa, měli jenom šípy — a ty na usmrcování divokých zvířat. Proč psát víc? Ach, jaká bolest! Ty příznivé poměry se úplně obracejí: co bylo společné, stává se vlastním. Chudobě spojené s bezpečím, kterou měli kdysi rádi, se vyhýbají jako zablácenému kolu a utíkají před ní, protože ve všech plane láska k vlastnictví, která má větší zuřivost než ohně v Etně. Když se den za dnem hůř a hůř vynořovala tato hrozná zla, nespravedlnost, kterou dřív nikdo neuměl působit, snášel člověk, když mu ji ten druhý způsobil, trpělivě a neměl soudce ani vládce, kterému by s pláčem oznámil svoji stížnost. U každého, kdo byl ve svém kmenu nebo ve své generaci považován za osobu poctivější díky mravům a více ctěnou díky bohatství, se poté ze svobodné vůle scházeli — bez vymahatele, bez pečeti —, a aniž byla porušena něčí svoboda, jednali o případech, kde byly pochybnosti, a o nespravedlnostech, které jim někdo způsobil. Mezi těmito lidmi se vyskytl jeden muž, který se jmenoval Krok; podle jeho jména je známý hrad, už obklopený stromy v lese, který leží u okrsku Zbečna. Byl to muž ve své generaci do posledního detailu dokonalý, obdařený bohatstvím světských majetků a dobře rozlišoval při soudním rozhodování. K němu se slétali jako včely k úlům všichni jak z jeho vlastních kmenů, tak z lidí z celé provincie, aby rozhodoval jejich soudní pře. Ten významný a skvělý muž byl bez mužského potomstva — ale byl otcem tří dcer a těm příroda dala bohatství moudrosti ne menší, než jaké obvykle dává mužům.

1,4 Nejstarší z nich dostala jméno Kazi. Nezaostávala za Médeiou z Kolchidy v bylinách ani zařikávání a za paiónským mistrem v lékařském umění — vždyť často nutila Parky, aby přestaly v nekonečném díle a aby i

sám osud poslechl rozkaz, když říkala ta svoje kouzla.

Proto také obyvatelé té země, když se něco zkaží a zoufají si, že už to nemohou znovu mít, říkají o ní takovéto rčení: „Tohle neumí vrátit ani samotná Kazi.“

Když byla k tyranské dceři, již Cerera měla, pak vzata,

je až dodnes vidět její mohyly, kterou obyvatelé země nahrnuli na památku své paní na břehu řeky Mže vedle cesty, kterou se chodí na území provincie Bechyně přes horu, která se jmenuje Oseka.

*Druhá pak svým věkem byla ta Tetka, co chvály dost hodná
bez muže sama si žila a úpravný nosíček měla.*

Ta na vrcholu příkré skály u toku Mže vybudovala hrad nazvaný podle jejího jména Tetín, díky charakteru toho místa velice pevný. To ona zavedla, aby se hloupý a pošetilý lid klaněl Oreadám, Dryadám a Hamadryadám a aby je uctíval, a celou tu pověřivou školu a svatokrádežné obřady; a vyučila je v tom. I dnes jsou mnozí vesničané jako pohaní: ten uctívá studánky nebo ohně, tenhle se klaní hájům a stromům či kamenům, tamten obětuje horám anebo vrchům, jiný se prosbami a modlitbami obrací k hluchým a němým modlám, které sám vyrobil, aby řídily jeho dům i jeho samého.

Třetí, nižší svým věkem, ale vyšší chytrostí, byla pojmenována Libuše. Ta také vybudovala hradiště, tehdy velice mocné, vedle lesa, který se táhne k okrsku Zbečno, a nazvala ho podle svého jména: Libušín. Byla to mezi ženami jistě jediná žena disponující prozíravostí, když radila, rázností, když mluvila, neposkrvněným tělem a osvědčenými mravy; při rozhodování soudních pří lidu nebyl nikdo lepší; ke všem byla laskavá, ale ještě víc byla lásky hodná; byla to ozdoba a sláva ženského pohlaví a zároveň s prozíravostí vyřizovala mužské povinnosti. Ale protože nikdo není blažený po všech stránkách, byla ta vynikající a tak slavná žena — ach, krutý lidský

osud! — věštkyně. A protože lidu s jistotou předpověděla hodně věcí z budoucnosti, uspořádal celý ten rod po smrti jejího otce všeobecnou poradu a postavil si ji do čela jako soudkyni. V tom čase vznikl ne úplně malý spor o hranici sousedních polí mezi dvěma obyvateli země, kteří vyčnívali majetkem i rodovým původem a zdáli se být těmi, kdo řídí lid. Dostali se spolu do takové hádky, že jeden druhému vjel nehty do hustých vousů. A zatímco si navzájem s prstem pod nosem nepokrytě ošklivě nadávají, vcházejí divoce do dvora a ne bez velikého hluku přistupují k paní a pokorně žádají, aby o tom případu, kde vznikla pochybnost, mezi nimi rozhodovala podle spravedlnosti. Ta si zrovna — taková už je rozpustilá změkčilost žen, když některá nemá muže, kterého by se bála — polehávala velice měkce vysoko na pestrých pokrývkách a podepřená loktem, jako by porodila dítě. A když kráčela po stezce spravedlnosti, když nehleděla na to, co je kdo z těch lidí za osobu, a případ celé té rozepře, která mezi nimi vznikla, uvedla do spravedlivého stavu, tehdy se ten, jehož kauza při soudu nezískala vítěznou palmu, rozčílil víc, než je přiměřené, třikrát čtyřikrát potrásl hlavou a podle svého zvyku třikrát uhodil do země. Slinou z plných úst si prská na vousy a vykřikuje:

„Tak tohle je nespravedlnost, kterou muži nemohou snášet! Žena s děravýma ušima se svou lstivou myslí zabývá mužskými soudními spory... My samozřejmě víme, že ať žena stojí, nebo sedí na trůnu, má jen malinko rozumu — o co míň ho má, když polehává na pokrývkách! To je pak opravdu nachystaná víc na to, aby k ní přišel manžel, než aby pronášela právní výroky pro bojovníky. Vždyť je jisté, že všechny ženy mají dlouhé vlasy, ale krátký rozum. Pro muže je lepší umřít než snášet takovéhle věci. Nás jediné — jako hanbu přede všemi národy a kmeny — opustil přirozený řád: chybí nám muž, který řídí, a mužský karatel, utiskují nás právní výroky vynešené ženou.“

Paní zastírala, že to pro ni byla potupa, a bolest zakrývala v srdci ženským studem. Pousmála se a řekla:

„Je to tak, jak říkáš: jsem žena, žiju jako žena — ale vám se zdá, že mám jen malinko rozumu, protože vás nesoudím železným prutem.“

A protože žijete beze strachu, zaslouženě mnou pohrdáte. Vždyť kde je strach, tam je úcta. Ale teď je velice potřeba, abyste měli muže, který by vás řídil a který by byl drsnější než žena. I holubi takhle kdysi pohrdli bělounkým luňákem, kterého si zvolili jako krále — jako pohrdáte vy mnou —, a postavili si do čela jako vévodu jestřába, který byl mnohem drsnější. A ten si vymýšlel provinění a začal zabíjet jak provinilé, tak nevinné — a jestřáb od té doby dodnes žere holuby. Teď běžte domů — abych si já vzala za manžela toho, koho byste si zítra zvolili jako pána.“

Mezitím přivolá zmíněné sestry. Zmítaly jimi velmi podobné věštecké extáze a pomocí magického umění jejich i svého vlastního si ve všech ohledech zahrávala s lidmi. Sama Libuše byla totiž, jak jsme řekli, věštkyně jako Sibylla z Kúm, druhá míchala lektvary jako Médeia z Kolchidy, třetí čarovala jako Kirké z ostrova Aiaia. I když se nevědělo, na jakém záměru se ty tři Eumenidy té noci dohodly nebo co tajného provedly, ráno se to všem nad slunce jasněji ukázalo: jedna z těch sester, Libuše, oznámila jak místo, kde byl budoucí vévoda skrytý, tak jmenovitě kdo to je. Kdo by totiž věřil, že by si povolali vévodu od pluhu? Nebo kdo by věděl, kde orá ten, kdo bude řídit lid? Ovšem — co neumí poznat věstecká extáze? Nebo co je takové, že by to magické umění neumělo způsobit? Sibylla byla schopná předpovědět římskému lidu sérii příhod jejich osudu až skoro po soudný den, a jestli se tomu smí věřit, pronesla i věštbu o Kristu — tak jeden učitel uvádí v textu svého kázání Vergiliovy verše, které jsou složeny podle Sibylly o Pánově příchodu. Médeia byla schopná bylinami a zařikáváním často přivést z nebe Hyperiona a Cynthii; byla schopná vytáhnout z mraků deště, blesky a hromy; byla schopná krále Aisona proměnit ze starce v mladíka. Kirčíným zařikáváním byli Odysseovi společníci obráceni v různé druhy zvířat a král Picus v ptáka — a tomu se teď latinsky říká *picus*, datel. Co je na tom divného? Kolik toho svými dovednými úskoky provedli mágové v Egyptě? Svými zařikáváním udělali skoro tolik zázraků, jako se vypravuje, že předvedl Boží služebník Mojžíš Boží mocí. Tolik tyhle věci.

1,5 Další den, jak bylo rozkázáno, svolávají bez prodlení sněm, shromažďují lid; všichni se najednou společně sejdou a žena sedící na vyvýšeném trůnu promlouvá k divokým mužům:

„Zasloužíš si, lide, politování: neumíš žít ve svobodných poměrech! Před svobodou, kterou žádný dobrý člověk neztrácí jinak než společně se svým životem, vy rádi utíkáte a dobrovolně skláníte krky do otroctví, na které nejste zvyklí. Běda, pozdě, zbytečně vám to přijde líto — jako přišlo líto žábám, když je vodní had, ze kterého udělaly svého krále, začal zabíjet. Nebo jestli nevíte, jaká jsou práva vévody,

pokus teď udělám říct vám to stručně a nemnoha slovy.

Zprvė: je snadné vévodu dosadit, ale je nesnadné dosazeného sesadit. Teď je totiž pod vaší mocí, ať ho vévodou ustanovíte, nebo ne; ale poté, co bude ustanoven, vy a všechno, co máte, bude v jeho moci. Před jeho pohledem se vám budou horečnatě třást kolena a váš jazyk oněmí a přilepí se k patru. Na jeho zavolání kvůli velikánskému strachu sotva odpovíte: „Ano, pane, ano, pane,“ zatímco on pouhým svým pokynutím, aniž se bude předem ptát na váš úsudek, toho odsoudí a toho popraví, tady toho rozkáže poslat do vězení, tamtoho pověsit na šibenici. Z vás samotných a z těch z vás, u kterých se mu to zlíbí, jedny udělá otroky, jedny venkovany, jedny poplatníky, jedny výběřčími, jedny katy, jedny ozbrojenci, jedny kuchaři nebo pekaři anebo mlynáři. Taky si ustanoví tribuny, centuriony, správce, obdělavatele vinic a polí, žence obilí, výrobce zbraní, zpracovatele různých kožešin a kůží. Vaše syny a dcery dosadí na místa, kde ho budou poslouchat; i z vašich krav a z vašich koní nebo klisen anebo ovcí si vezme, jak se mu zlíbí, všechno, co bude nejlepší. Vezme všechno vaše, co má po vesnicích, na nivách, na polích, na loukách, na vinicích větší hodnotu, a podřídí to svému prospěchu. Proč zdržuju množstvím slov? Nebo z jakého důvodu to říkám, jako bych vás strašila? Jestli na tom nápadu trváte a svým slibem neklamete, tak už vám oznámím jak jméno vévody, tak místo, kde je.“

Neurozený lid poté zajásá nerozlišeným společným křikem; všichni jedněmi ústy žádají, aby jim byl dán vévoda. Ona jim řekla:

„Podívejte se, podívejte se, za tamtěmi horami“ — a ukázala prstem hory — „je nepřilíš velká řeka jménem Bílina a na jejím břehu je známa vesnice jménem Stadice. Na jejím území je jeden úhor, na délku i na šířku dvanáct kroků, a ten, i když leží uprostřed tolika polí, k žádnému z těch polí kupodivu nepatří. Váš vévoda tam orá dvěma strakatými hovězími dobytčaty. Jedno obkružuje bílý pás a má bílou hlavu, druhé je bílé od čela po záda a bílé má zadní nohy. Teď, jestli souhlasíte, vezměte mou řízu i plášť a přehozy, které jsou hodné vévody, a pospěšte a vyřiďte tomu muži, co jsme vám já a lid uložili, a přiveďte sobě vévodu a mně manžela. Ten muž se jmenuje Přemysl. On na vaše krky a hlavy PŘEmného vyMYSLí právních výroků — vždyť to jméno latinsky znamená *Praemeditans*, Dopředu zvažující, nebo *Superexcogitans*, Nadmíru vymýšlející. Jeho potomstvo, které přijde, bude v celé této zemi vládnout navěky a dále.“

1,6 Mezitím jsou určováni poslové, kteří mají tomu muži donést, co rozkázaly lid a paní. Jak je paní uviděla, že jakoby nevědí a váhají, kudy vede cesta, řekla:

„Proč váháte? V klidu jděte, následujte mého koně, ten vás provede správnou cestou a přivede vás nazpátek, protože tou cestou nejdnou klusal.“

Falešná letí pak pověst a k tomu i domnění lživé,

že sama paní přízračnou jízdou na koni vždycky v tichu noci jezdila tam a vracívala se před kuropěním — Žid Apella v tohle ať věří! Co dál? Kráčejí poslové, kvůli moudrosti nevzdělání, jdou kvůli vědění neznalí, sledují stopy koně. Už přešli přes hory a užuž se blížili k vesnici, ke které šli — vtom jim naproti běží jeden chlapec. Zeptali se ho:

„Hej ty, šikulo, jmenuje se tamhleť vesnice Stadice? A jestli ano, je v ní muž jménem Přemysl?“

On řekl:

„Je to vesnice, kterou hledáte, a podívejte se: muž Přemysl popohání nedaleko na poli dobytčata, aby tu práci, kterou dělá, rychleji dodělal.“

Poslové k němu přistupují a říkají:

„Šťastný ty vévodo, muži, cos od bohů zrození přijal!“

A jak mají ve zvyku venkovani, nestačí, že to řekli jednou, ale nafouknou hubu a opakují:

*„Pozdraven, vévodo, buď nám, buď pozdraven, vši chvály hodný,
odvaž ten dobytek, oděv si vyměň a na koně vsedni!“*

Potom mu ukážou oděv a koníka, který si řehťá.

„Naše paní Libuše a celý lid vzkazují, abys rychle přišel a přijal pro sebe a svoje potomky osudem určenou vládu. Všechno, co máme, i my sami jsme ve tvé ruce, tebe volíme jako vévodu, tebe jako soudce, tebe jako toho, kdo řídí, tebe jako ochránce, tebe jediného jako svého pána.“

Při tom proslovu se ten chytrý muž, jako by si nebyl vědom budoucích věcí, zastavil a hůl na pohánění dobytka, kterou nesl v ruce, zabodl do země a při odvazování dobytčat řekl:

„Jděte tam, odkud jste přišla“ — a ona se najednou, ještě než to dořekl, ztratila z očí a nikdy už se neukázala.

Z lísky, kterou zabodl do hlíny, vyrostly tři dlouhé větve, a co je podivuhodnější, s listy a oříšky. Když ti muži viděli, že se ty pozoruhodné věci dějí takto, stáli v úžasu. On je laskavým způsobem vlastním hostitelům zve k jídlu a z mošny upletené z lýka vysypává plesnivý chleba a kus sýra a tu mošnu pokládá na trávník jako stůl a nahoru hrubě tkaný šátek a další věci. V době, kdy si dávají to občerstvení a kdy pijí z amfory vodu, dvě větve (nebo dva proutky) uschly a spadly, ale třetí rostla mnohem výš a do větší šířky. Údiv a strach u hostů proto ještě vzrostl.

„Proč se dívíte?“ řekl. „Pochopte, že z našeho rodu se rodí mnoho pánů, ale panuje vždycky jeden. Nicméně kdyby vaše paní v této věci

tak nespěchala, ale krátkou dobu počkala na běžící události osudu a neposílala pro mě tak rychle, vaše země by měla tolik pánů, kolik by přirozeně přišlo panovnických synů.“

1,7 Potom oráč, oblečený do oděvu vládce a obutý do královské obuvi, nasedá na bujného koně; přesto nezapomíná na svůj původní životní úděl a bere s sebou svoje střevíce, celé vyrobené z lýka. Nařídil, aby byly uchovávány pro budoucnost — a jsou uchovávány na Vyšehradě ve vévodově pokladnici až dodnes a navždycky. Šli zkratkami a ti poslové jako by se ještě neodvažovali mluvit k novému pánovi důvěrněji — byli jako holubice: když k nim někdy přibude nějaká cizí, napřed se jí bojí, ale brzo si na ni při samotném poletování zvykají a je pro ně jako vlastní a mají ji rády. Tak i oni si při jízdě na koních vyprávěli a zkracovali si cestu povídáním a přemáhali námahu žertováním legračními slovy. Došlo k tomu, že jeden, který byl odvážnější a měl pohotovější jazyk, řekl:

„Pane, řekni nám, proč jsi rozkázal, abychom uchovávali ty střevíce, které jsou vyrobené z lýka a nehodí se k ničemu jinému, než aby se vyhodily. My se tomu nemůžeme dost vynadivit.“

„Já jsem rozkázal,“ řekl jim, „a budu rozkazovat, aby byly navěky uchovávány, proto, aby naši potomci věděli, odkud pocházejí, a aby vždycky žili s bázní a obavou a aby z pýchy neutiskovali nespravedlivě lidi, které jim Bůh světil, protože co se týče přirozenosti, byli jsme všichni stvořeni jako rovní. Ale teď dovolte, abych se zeptal naopak já vás: zaslouží si větší chválu, když je člověk povýšen z chudoby k bohatství, nebo když se sveze dolů od bohatství do chudoby? Samozřejmě mi odpovíte, že je lepší být povýšen ke slávě než se svést do nouze. Nicméně existují někteří lidé, kteří se narodili ve vznešené rodině, ale potom se svezli k hanebné nouzi a jsou z nich chudáci. Když před druhými drží kázání o tom, jak byli jejich rodiče slavní a mocní, dobře vědí, že tím spíš zahanbují a tupí sebe samotné — to oni přece svou leností ztratili, co tamti pílí získali. Fortuna totiž se svým kolem pořád hraje takovou hazardní hru, že hned tyhle lidi zvedne úplně nahoru, hned tamty posune úplně dolů. A tak se stává, že pozemská důstojnost, která kdysi bývala ke slávě, je ztracena

k hanbě. Ale chudoba, kterou porazila ctnost, se neskrývá pod vlčí kůží — toho, kdo ji porazil a koho kdysi s sebou táhla do propasti, nese ke hvězdám.“

1,8 Potom, když tu cestu prošli a užuž přicházeli do blízkosti hradiště, spěchá jim vstříc paní obklopená svými průvodci — a poté, co si podají pravice, vcházejí s velikou radostí pod střechy, uléhají na lože, občerstvují těla Cererou a Bacchem a další části noci věnují Venuši a Hymenaiovi. Tento muž, kterému je opravdu náležité říkat muž, latinsky *vir*, na základě jeho mužné síly, latinsky *virtus*, nasadil tomuto divokému národu ohlávku zákonů a nezrokročený lid zkontroloval velitelskou mocí a podřídil ho otroctví, kterým je teď utiskován. A on sám se samotnou Libuší vyhlásil všechny právní výroky, které tato země používá a kterými se řídí.

1,9 Kteréhosi dne uprostřed těchto počátků zákonů zmíněná paní pod vlivem věšteckého ducha v přítomnosti svého muže Přemysla, a když u toho stáli další starší lidé, takto věštila:

*„Hradiště věštecky vidím — má pověst, co ke hvězdám sahá.
Místo je hluboko v lese a od této vesnice třicet
stadií daleko leží, kde Vltava hranici tvoří.*

Ze severní strany to místo výrazně chrání hlubokým údolím potok Brusnice; z jižního boku se nad ta místa tyčí široká hora, velice skalnatá, které se podle skal, latinsky *petrae*, říká Petřín. Hora, která tvoří to místo, se klene do oblouku jako delfín, to mořské prase, a táhne se až ke zmíněnému toku. Až k ní přijdete, najdete člověka, který uprostřed lesa vyrábí práh domu. A protože u prahu, který leží na zemi, se sklánějí i velicí páni, hradiště, které postavíte, nazvete podle příhody s tou věcí Praha. V tomto hradišti jednou v budoucnosti vyrostou dva zlaté olivovníky, které svým vrcholem proniknou až do sedmého nebe a po celém světě se budou tpytit znameními a zázraky. Oběťmi a dary je budou ctít a budou se jim klanět všechny kmeny země, Čech, a ostatní národy. Jeden z nich se bude jmenovat ,VÍCe SLÁVy‘, druhý ,VOJska úTĚHa‘.“

Chystala se toho říct víc — kdyby ten hubící a věštecký duch nebyl z Božího stvoření utekl. Hned se jde do starého lesa, a když je nalezeno udané znamení, stavějí na zmíněném místě hradiště Prahu, paní celých Čech. — A protože v té době dívky této země, dospívající bez jha jako Amazonky, beroucí do rukou zbraně pro bojovníky a stavějící si do čela vůdkyně, konaly stejnou službu jako mladí bojovníci a podle mužského způsobu chodily na lov, nebrali si muži je, ale ony samy si braly muže — které chtěly a kdy chtěly. A jako skythský kmen Plavců neboli Pečeněhů: muž a žena neměli žádný rozdíl v oblečení. Odvaha žen proto vzrostla natolik, že si na jedné skále nedaleko zmíněného hradiště postavily přirozeně opevněnou tvrz; podle pojmenování pro dívku, „děvu“, jí bylo dáno jméno Děvín. Když to viděli mladí muži, kteří na ně byli s velikým zápalem rozčilení, shromáždili se v mnohem větším počtu a ne dál než na jedno zatroubení postavili na druhé skále mezi chrastím hradiště, kterému moderní lidé říkají Vyšehrad, ale tehdy získal od toho chrastí jméno Chrasten. A protože byly dívky často obratnější v klamání mladíků, ale mladíci se ukazovali často silnější než dívky, nastávala mezi nimi hned válka, hned mír. A když mají mezi válkami mír, tak se oběma stranám zalíbilo, že sebrali dohromady jídla a nápoje a tři dny na dohodnutém místě beze zbraní společně konali slavné hry. Proč psát víc? Mladíci přicházejí na hostinu s dívkami úplně stejně, jako by draví vlci hledající něco k žrádlu vběhli do ovčínů. První veselý den prožijí při hostině a hojném pití.

*Když chtějí uhasit žízeň, hned další se objeví opět,
mladíci radostnou bujnost až k hodinám té noci sotva*

odkládají.

*Když se pak na jasném nebi tam rozzářil do noci měsíc,
do trubky zafoukal jeden a znamení dal jim tak jasné*

— říkal:

„Dost bylo her, jídla dost a i nápojů měli jste dosti.

Vstaňte, teď zlatavá Venus vás svou temnou vábníčkou volá.“

A hned každý unesl jednu dívku. Když přišlo ráno a začalo období míru, přenechávají po odnesení Cerery a Baccha z tvrze dívek prázdné zdi Vulcanovi z Lemnu. A od té doby, po smrti vládkyně Libuše jsou ženy v naší zemi pod vládou mužů.

Ale protože všem

nezbývá nic nežli jít tam, kam Numa se vydal i Ancus,

Přemysl, už sytý dnů, poté, co v zákonech ustanovil práva, byl unesen k Cereřinu zeti, kterého za života uctíval jako boha. Ve vládě po něm následoval Nezamysl.

Když toho smrt odnesla, dostal odznaky vládcovské moci Mnata.

Když ten odešel z tohoto života, Vojn se ujal věcí kormidla.

Když se jeho osud naplní, začne Vnislav řídit vévodství.

Když jeho život Parky přerval, Kresomysl zaujme stolce vrcholy.

Když ten byl odstraněn zprostřed lidí, Neklan pak na vévodském křesle sedí.

Když ten odešel ze života, viděli na trůn vstoupit Gostivíta.

O životě stejně jako o smrti těchto vládců se mlčí — jednak proto, že se podobali bravu, protože byli oddaní břichu a spaní, byli nekultivovaní a nevzdělaní a jistě v rozporu s přirozeností jim tělo sloužilo k rozkoši a duše byla břemeno, jednak proto, že v té době neexistoval člověk, který by perem předal paměti jejich skutky. Ale mlčme o těch, o kterých se mlčí, a vraťme se na místo, odkud jsme trochu ztratili cestu.

1,10 Gostivít měl syna Bořivoje. To byl první vévoda, který byl pokřtěn — od ctihodného biskupa Metoděje na Moravě za časů imperátora Arnulfa a krále té Moravy Svatopluka. Usoudili jsme, že není zbytečné vložit na tomto místě do této naší práce souhrnný písemný

záznam o bitvě — vyslechli jsme, jak o tom informovala pověst. Bitva byla svedena mezi Čechy a Lučany, kterým teď moderní lidé podle hradiště Žatce říkají Žatečané, kdysi předtím za dávných dnů v době vévody Neklana na poli, které se jmenuje Tursko. Nechceme přejít mlčením, proč se ten národ odpradáva nazývá Lučané. Ta provincie se totiž dělí na pět krajů podle toho, jak k sobě jednotlivá místa patří. První kraj se rozkládá u potoka jménem Gutná; druhý z obou stran toku Úzké; třetí se táhne okolo potůčku Brocnice; čtvrtý, kterému se říká také Lesní, leží v končinách řeky Mže; pátý, který je ve středu, se jmenuje Louka, je velice krásný na pohled a nanejvýš bohatý na výnos a plodí hodně toho, co se zaseje. Je taky velice bohatý na *prata* — odtud taky ten kraj dostal jméno, protože latinské *pratum* znamená „louka“. A protože tento kraj byl obydlen lidmi jako první — dlouho předtím, než bylo založeno hradiště Žatec —, právem byli jeho obyvatelé nazváni podle kraje Lučany. V jejich čele stál vévoda jménem Vlastislav, muž žijící válkou, odvážný se zbraněmi a v záměrech nadmíru lstivý. Bývalo by možné říct, že měl dost štěstí v bitvách, kdyby mu poslední los osudu nebyl uzavřel cestu nešťastným koncem. Často totiž začínal válku proti Čechům a vždycky s Martovou pomocí a s přízní bohů zvítězil, opakovaně vstupoval do jejich země a krutě ji devastoval zabíjením, vypalováním a loupežemi. I samotné přední z lidu omezil posádkami, že byli zavření v malé tvrzi, která se jmenuje Levý Hradec, a báli se, že nepřátelé do té tvrze vtrhnou. Založil hradiště, které pojmenoval svým jménem Vlastislav — bylo to mezi dvěma horami Medvěz a Pripek, totiž na hranicích dvou provincií, Bílinska a Litoměřicka. A umístil do něho nepřátelské muže — aby chystali nástrahy pro obojí ten lid, protože tamní obyvatelé podporovali stranu Čechů. A jako ve všech situacích, když se věci střídají, úspěch lidské srdce povznáší, těžkosti pokořují — srdce vévody se z velikého úspěchu, kterého v bojích vždycky dosáhl, vzneslo do výše a povznadlo se tak, že v divoké mysli zahořel myšlenkou získat celé Čechy. Ach, ta lidská mysl! Nezná budoucnost a často je oklamána vlastním věštěním. Často se stává, že než srdce padne, povyšuje se, stejně

jako před radostí často zakouší pokoření. Nafoukl se hrdou pýchou a hned chce vědět, jakou má jeho síla moc, a posílá do všech končin provincie meč a vzkazuje k tomu rozhodnutí vládce, aby každý, kdo by tělesnou výškou přesahoval délku toho meče a vytáhl do boje loudavěji, než je rozkázáno, byl tím mečem bez váhání potrestán. Jakmile viděl, že se na dohodnutém místě shromáždili dřív, než by se to řeklo, postavil se doprostřed valu a obklopen věncem lidí a opřený o štít máchal mečem a takhle začal mluvit:

„Bojovníci, máte v rukou poslední vítězství! V minulosti jste nejednou zvítězili — teď dokončujete, co už je dokončeno. Na co potřebujete zbraně? Zbraně nuťte lidi nosit jako znamení služby bojovníků. Radši si s sebou vezměte sokoly, krahujce, sovy a všechny podobné druhy ptáků — to je pro pobavení a pro hru vhodnější. Dáme jim k žrádlu maso nepřátel — jestli jim to bude stačit. Ať jsou mi svědkem bůh Mars a moje paní Bellona, která mi způsobila všechno dobré, přísahám při jílci svého meče, který držím v ruce, že k prsům matek přiložím místo jejich nemluvnat štěňata. Vzhůru znamení, pryč s čekáním! Připraveným vždycky uškodilo odkládání. Rychle už jděte a šťastně dosáhnete vítězství.“

Řev se ozývá až do nebe. Užitečný i neužitečný, silný i slabý, mocný i neschopný řvou:

„Zbraně! Zbraně!“

Prašivá kobyly skáče jak bujný kůň v bitvě.

1,11 V té době k sobě jedna žena, která patřila k Eumenidám, volala svého nevlastního syna, který už měl jít do bitvy.

„Není sice přirozené,“ řekla, „aby macechy udělaly něco dobrého pro nevlastní děti, ale já nemohu zapomenout na svoje pouto s tvým otcem, a proto

varovat chci tě, ať živý — když chtít budeš — ještě být můžeš.

Pochop, že strigy neboli přízraky Čechů přemohly kouzly naše Eumenidy — proto budou všichni naši do jednoho pobiti a vítězství bude dáno Čechům.

Ty, abys z takové hrozné se porážky pryč mohl dostat,

uřež tomu, koho při první potyčce zabiješ, když na tebe zaútočí, obě uši a dej si je do váčku, vytáhni meč a mezi obojíma nohama koně udělej na zemi čáry ve tvaru kříže. Tím, že to uděláš, totiž uvolníš neviditelné smyčky — vaši koně jimi budou z hněvu bohů svázáni, a proto ztratí sílu a budou padat jako uštvaní dlouhou cestou. Pak na toho koně hned vyskoč a dej se na útěk. A v případě, že se za tebou bude hnát něco velikého a hrozného, nikdy se neohlédneš, ale zrychlíš svůj útěk — a tak utečeš sotva ty sám. Bohové, kteří vás provázeli do bitvy, se totiž obrátili a pomohou vašim nepřítelům.“

Naproti tomu když Češi nebyli schopní klást odpor a když ovšem nepřátelé už tolikrát vítězili,

podlehlych naděje jedna — byla — už nedoufat v naději žádnou.

A jako se nevěřící a tím ke zlu náchylnější lidé, když ztrácejí síly a dobré dovednosti, vždycky hned obracejí k horší straně, k nepravosti, tak nejinak byl ten kmen oddaný prázdným posvátným obřadům a víc důvěřoval lživým výrokům. Když už si zoufali, co se týče sil a zbraní pro bojovníky, jdou k jedné hadačce osudu a radí se s ní a naléhavě žádají, aby řekla, co je v takové situaci zkoušky potřeba dělat nebo jak ta budoucí válka dopadne. Ona, jak byla plná věšteckého ducha, je dlouho nezdržela dvojznačnými slovními oklikami. Řekla:

„Jestli chcete dosáhnout triumfu za vítězství, musíte napřed provést, co rozkazují bohové.

Proto svým bohům osla oběťujte
a tak z nich svoje útočiště udělejte.

Aby se toto přání splnilo, to rozkazuje nejvyšší Iuppiter a sám Mars a jeho sestra Bellona a Cereřin zeť.“

V tu chvíli se hledá ubohý oslík a je zabit, a jak bylo rozkázáno, je rozřezán na milion kousků, a rychleji, než by se to řeklo, sněden celým vojskem. Když tak byli pokrmem z osla posíleni na duchu — ta věc

se podobá zázraku —, mohl bys vidět veselé falangy a muže, kteří byli připraveni umřít — jako divoká prasata. A jako se slunce zjasní a je na ně veselejší pohled, když odejde mrak naplněný vodou, tak bylo to vojsko čilejší, když se ztratila velická netečnost, a mělo větší odvalu do bitvy.

1,12 Hrozící bitvy se mezitím zděsil jejich vévoda Neklan, který se bál víc než zajíc a na útěku byl rychlejší než Parth. Předstíral nemoc a schoval se na zmíněném hradě. Co by dělaly části těla bez hlavy nebo bojovníci v bitvě bez vévody? V té době existoval jeden muž, který se vyznačoval důstojností po tělesné stránce, podle věku i jména Tiro — Mladý bojovník. Ten byl po vévodovi druhý ve velení; i když na něj v boji běželo tisíc obléhatelů, nevěděl, co je to někoho se bát, někomu ustupovat. Toho k sobě vévoda tajně zavolá a rozkazuje, aby si navlékl jeho zbroj, a dá mu pokyn — ví o tom jenom několik klientů —, aby nasedl na koně, který je určen pro pána, a jel na jeho místě před bojovníky do bitvy; nebylo to daleko od hradiště, jen asi dvě stadia. — Přišlo se na pole, které si ta dvě vojska dohodla. Ale Češi nejprve dopředu obsazují vrch, který se zvedá uprostřed pole — jednak aby odtamtud dopředu viděli nepřátele, až budou útočit, jednak aby ten, kterého pokládali za vévodu, Tiro, mohl promluvit k bojovníkům a stát přitom na vyvýšeném místě.

„Kdyby bylo možné,“ řekl, „aby vévoda dodal bojovníkům sílu slovy, zdržoval bych vás mnohonásobnými oklikami svých řečí. Ale protože nepřítel stojí na dohled a na povzbuzení zbývá krátký čas,

ať je mi možné vás aspoň teď rozpálit stručnými slovy.

Ve válce jsou všichni stejně odhodlaní pustit se do boje, ale nejsou stejné podmínky, aby mohli zvítězit. Oni bojují pro slávu několika jedinců, my se pouštíme do boje za vlast a za svobodu a konečnou záchranu jak lidu, tak sebe; oni proto, aby unášeli cizí, my proto, abychom bránili sladké děti a drahé manželky. Seberte síly a vzmužte se! Vždyť svoje bohy, kteří byli do této chvíle uražení, jste usmířili, když jste splnili to, co na svoje usmíření chtěli. Nestrachujte se tedy

strachem z nich — ti, které v bitvě zadržuje vnitřní strach, se přece ocitají v největším nebezpečí; zato odvaha je považována za hradbu, odvážným pomáhají i sami bohové. Věřte mi: tamhle za tím táborem leží vaše záchrana a sláva. A i když se před nepřítelem dáte na útěk, smrti neutečete. Ale kéž jenom smrti! Ve skutečnosti nastane něco horšího než smrt: před vašima očima vám budou znásilňovat manželky a na jejich klíně budou mečem vraždit nemluvňata a dají jim kojit štěňata — poražení přece mají jedinou ctnost: neodepřít nic vítězům.“

Z druhé strany v tu chvíli přicházel lucký vévoda, člověk toho nejkrutějšího smýšlení, s velice pyšným kmenem — aby projevovali pýchu, to je jim působením zlého ducha vrozené i dnes. Jak uviděl, že se nepřátelé nehýbají z místa, rozkazuje svým, aby tam chvíli stáli, a jako by měl s osudem protivníků soucit, podněcuje odvahu svých bojovníků těmito slovy:

„Chudáci — ti lidé jsou zaživa mrtví, protože se bojí! Komu chybějí síly a válečné dovednosti, ti se marně chytají vrchů a ten vrch jim nepomáhá, když je mužná síla slabá. Vidíte, že se neodváží zaútočit na vás na otevřeném poli — samozřejmě: jestli se nemýlím, už se chystají utíkat. Ale vy se na ně, ještě než utečou, vrhněte náhlým útokem a udělejte to jako obvykle: ať jsou pod vašima nohama podupáni jako bezcenná sláma. Dejte pozor, abyste krví těch zbabělců nezašpinili svá mohutná kopí — radši vypusťte ty ptáky, které nesete, abyste vyděšené oddíly postrašili sokoly jako nějaké holubičky.“

Jak se to stalo, různí okřídlení létali tak hustě, že pod jejich křídly to temnělo jako pod mrakem plným vody, nebo jako když je černo při bouři. Když to viděl nebojácný Tiro, přerušil řeč, kterou předtím začal, a řekl svým lidem:

„Jestli se snad stane, že v té bitvě umřu, pohřbete mě na tomto vršku a postavte mauzoleum, které navěky ponese moje jméno.“

Proto se tak jmenuje i dnes: náhrobek velice udatného bojovníka Tirona. A hned vyskočil. Jako obrovský kus skály, který se odlomil bleskem a padá po srázu z vrcholu vysoké hory a bere s sebou všechno, co stojí v cestě — úplně stejně se řítí ten nejudatnější hrdina Tiro na pevně sevřené klíny nepřátel. A jako kdyby někdo

na zahradě podsekával srpem mladé rostliny máku, tak stíná mečem hlavy nepřátel stojících proti němu — dokud nebyl plný šípů jako ježek a nepadl uprostřed toho masakru na velikou hromadu zabitých.

Nejisté zůstává, koho kdo zabil a jakou kdo ranou

padl. Jistě víme jenom to, že triumf slavili Češi, zatímco Lučané byli všichni zabiti — kromě jednoho: totiž kromě toho, kterého předtím macecha předem varovala, když šel do bitvy. Když splnil, co macecha přikázala, unikl šťastným útekem. A když popoháněný přicházel domů, podívejme: oplakávali jeho manželku, která umřela. Když ji její muž viděl poté, co odkryl její tvář — jako ve vymyšleném příběhu —, bylo vidět, že mrtvola má v nadrech ránu a že má odřezané uši. V tu chvíli si muž vybavoval, co se stalo v bitvě, a vytáhl z váčku uši s náušnicemi potřísněnými krví — a poznal, že v podobě toho, kterého zabil, když útočil, byla ona.

1,13 Češi poté vešli do té země, nikdo jim nekladl odpor a oni ji devastovali: pobořili pevnosti, spálili vesnice, nabrali si mnoho kořisti. Uprostřed toho nacházejí pánova syna — skrýval se u jedné staříčké ženy. Když ho uviděl vévoda, i přesto, že byl pohan, pohnulo jím jako dobrým katolíkem milosrdenství nad ním, ušetřil jeho nepatrný věk a jeho krásu, na rovném místě postavil nové hradiště jménem Dragůš na břehu řeky Ohře u okrsku Postoloprty, kde je teď možné vidět klášter svaté Marie, a předal tu ženu i chlapce vychovateli, kterému ho předtím svěřil jeho otec. Jmenoval se During, rodem byl ze Srbska, zločinností překračoval lidskou míru — muž horší než ten nejhorší a krutější než každá šelma. Samozřejmě se to stalo podle rady všech družiníků, aby se lid, který byl rozptýlený, shromažďoval u pánova syna — přirozeně, u svého vládce — jako včely u své matky; dále: kdyby se někdy chtěli stavět na odpor, na rovném místě by mohli být snadno pochyťáni; a dále: že s mužem z cizího rodu by se domácí lidé tak rychle nespikli. Když to takhle uspořádali, s velikou radostí pochodují zpátky do svého sídla a vítězné orly nesou zpět tam, kde stávají.

Ten zločinný Srb, horší než nevěřící, mezitím provede krutý zločin. Rybáři totiž jednoho dne dávají vědět, že pod čerstvým ledem stojí v klidné vodě nemalé množství ryb — ten led byl průhledný a zatím ho nezkazilo nic ze vzduchu a nezašpinil ho prach. Tehdy ten druhý Jidáš — During — došel k tomu, že nastal vhodný čas, aby vykonal svoji ničemnost, kterou nedávno ve své zlé mysli, ve zlém duchu vymyslel — proti životu svého pána.

„Pojďme na ryby,“ pověděl chlapci, kterého se chystal zrádně zabít.

A když tam došli, řekl:

„Můj mladý pane, podívej, tady: pod ledem plave víc než tisíc ryb.“

A on, jak byl dítě, tak si jako dítě klekne, a zatímco se dívá na ryby pod ledem a cítí se bezpečný dost — dostal sekerou do útlého krku. Koho ušetřil nepřítel, toho zabil vlastní vychovatel. — Všichni od takové podívané utíkají. Ale on — víc než vrah těch nejbližších —, co nezvládl jednou ranou sekery, dodělavá malým nožem: odřezává svému mladému pánovi hlavu jako prasátku. Schoval ji pod plášť a zabil ji — jako k poctě svému pánovi — do čistého plátna, aby ji dopravil vévodovi, který (ten nešťastný člověk ke své újmě) mu chlapce svěřil. Bez prodlení ten dar poskvrněný vraždou odnáší a doufá, že za takový čin dosáhne nepočítaně odměn; najde vévodu v pražském paláci, jak zasedá se všemi družiníky na poradě. Došel k tomu, že nejlepší bude, aby zprávu o svém zločinu podal veřejně, před zraky všech: vchází a zdraví vévodu; a když je sám pozdraven, stojí a čeká. Když mu byla dána možnost promluvit, řekl:

„Podívejte se, podívejte, já jsem sám svou sekerou zajistil, abyste vy všichni mohli spát na libovolném boku a byli si jistí! Vždyť jediná a úplně malá jiskra, kterou strážce domu neopatrně nechá pod jemným popelem, často způsobí veliké ohně a pohltí a spálí nejenom samotný dům, ale i pány domu. Já jsem na tu jiskru dal dopředu pozor, a protože jsem dopředu viděl, že vám v budoucnosti uškodí, uhasil jsem ji a ochránil jsem vás i vaše potomky před budoucí pohromou — jako by mě dopředu napomenula božská věštba. Vy, kteří jste hlavami země, najděte pro ten čin jméno. Jestli je to zásluha, zařídte, aby všichni věděli, jak velkou jsem získal zásluhu;

nebo jestli říkáte, že je to zločin, pak mi dlužíte ještě víc za to, že ten zločin neděláte vy sami. Nebo jste to dítě měli ušetřit proto, že jeho otec chtěl zabít vaše děti a položit štěňata, aby se kojila u vašich manželek? Je jisté, že

lahodné nebude maso a polévka z lítého vlka.

Podívejte se: mstitel otcovské krve, který vám měl jednou škodit, leží poražený — a vy jste nemuseli krvácet. Ano, pojdte už raději a přijměte hodně rychle tu říši, kterou budete beze strachu hodně šťastně držet navždycky.“

A hned vytahuje tu velice něžnou hlavu na podnose. Neztratilo se u ní ještě nic z živého člověka — leda to jediné, že jí chyběl hlas. — Vévoda se vyděsil, srdce družníků se zachvěla, nastalo zmatené mručení. V tu chvíli vévoda odvrátil hlavu od daru, o kterém hanba mluvit, otevřel ústa a takto začal mluvit:

„Odnes si pryč z našich očí, ty zločinem vinný, své dary.

Tvoje zločiny překračují mez i možnost odpuštění a nenacházejí nic, čím by je bylo možné přiměřeně odplatit. Na tuhle nestoudnost se nedá vymyslet ani přiměřený rozsudek, ani náležitý trest. Copak si myslíš, že já, kdybych byl chtěl, jsem nemohl udělat to, cos udělal ty? Jenomže mně bylo dovoleno zabít nepřítele — ale tobě nebylo dovoleno zabít pána. Ten hřích, kterým ses prohřešil, je větší, než aby se mohl nazývat hříchem. Každý, kdo by tě usmrtil nebo kdo by tě odsoudil k smrti, by se jistě dostal ne do jediného hříchu, ale do dvojitého hříchu — jednak do hříchu, že bys byl zabit ty, jednak do hříchu, že tys zabil pána; za ty dva hříchy ponese hřích ztrojený. Ale jestlis doufal, že od nás za ten svůj obrovský zločin dostaneš nějaký dárek, pochop, že se ti jako veliký dar uděluje to, aby sis podle své vůle vybral jednu ze tří smrtí: buď skoč po hlavě z vysoké skály, nebo se vlastníma rukama pověš na kterémkoli stromě, nebo skončí zločinem naplněný život svým mečem.“

Ten muž sténal a řekl:

„Běda, jak zle se muži vede, když se mu stane něco jiného, než doufal.“

A hned odešel a pověsil se na oprátku na vysoké olši; proto se té olši, dokud nepadla, protože byla vedle cesty, říkalo Duringova olše. — A protože se říká, že se tyhle události odehrály za starých časů, ponechávám na soudu čtenáře, jestli se staly, nebo jsou vymyšlené. Teď ať se naše pero — sice tupé, ale zbožné — naostří, aby zapsalo věci hodné zapamatování, které doporučuje, že o nich pravdivými zprávami informují věřící.

1,14 Rok 894 od Pánova vtělení. Byl pokřtěn Bořivoj, první katolický vévoda svaté víry. Ve stejném roce — jak se mezi lidmi vypráví — se Svatopluk, král Moravy, ztratil uprostřed vojska svých lidí a nikdy se neukázal. Ale ve skutečnosti šel do sebe v okamžiku, kdy poznal, že neprávem, a jako by si nepamatoval dobrodiní, pozvedl zbraně proti svému pánovi a duchovnímu příbuznému Arnulfovi, který podmanil pod jeho jho nejenom Čechy, ale i jiné krajiny odtud až k řece Odře a odtamtud směrem do Uher až k řece Hronu. Pohnula s ním lítost a ve tmě uprostřed noci nasedl, když o tom nikdo nevěděl, na koně, projel svým táborem a utekl na místo ležící na svahu hory Zobor, kde kdysi tři poustevníci postavili s jeho přispěním a pomocí uprostřed velikého a lidem nepřístupného lesa kostel. Jakmile se tam dostal, na skrytém místě toho lesa zabil koně a do země uložil svůj meč. A jak se rozjasňoval den a on přišel k poustevníkům — ti nevěděli, kdo to je —, udělali mu tonzuru a oblékli ho do poustevnického oděvu. A zůstal tam nikým nerozpoznán, dokud byl naživu — jen ve chvíli, kdy poznal, že už umírá, prozradil mnichům, kdo je, a hned umřel. Jeho království si krátký čas udrželi jeho synové, ale s menším štěstím: zčásti ho trhali Uhři, zčásti Němci z východní marky, zčásti ho až k zemi nepřátelsky vyplnili Poláci.

1,15 Bořivoj měl se ženou, která byla dcera správce z hrádku Pšov Slavibora a jmenovala se Ludmila, dva syny, Spytihněva a Vratislava. Když Bořivoj šťastně nastoupil cestu, po které se ubírá každé tělo, následoval ve vládě po otci Spytihněv; po jeho úmrtí získal